

Saksdokumenter:

KR 61.1/12	KR 42.7/11	
KR 61.2/12	Retningslinjer for sentralkirkelig handling ved større ulykker og katastrofer	
KR 61.3/12	Menighetens plan ved katastrofer og ulykker	
KR 61.4/12	Mal for bispedømmenes plan ved ulykker og katastrofer - okt 2012	

Den norske kirkes beredskapsarbeid

Sammendrag

Den norske kirke har en organisert beredskap med tanke på katastrofer og større ulykker. Arbeidet i forbindelse med en større hendelse skjer i tett samvirke med blant annet politi og helsevesen. Planverket har gjennomgått en grundig revisjon hvor det er tatt hensyn til endringer hos de samarbeidende parter og innad i kirken, samt erfaringene etter 22.07.11.

Det gjenstår noe arbeid i forbindelse med lokalmenighetens planverk og justering av retningslinjene for sentralkirkelig handling. Det vil også bli arbeidet med utvidet opplegg for kurs og øvelser. Det trenges en enkel risiko- og sårbarhetsanalyse for situasjoner der den sentralkirkelige ledelse eller store deler av den kirkelige organisasjonen blir rammet av en hendelse. Handlingsplan ved en slik hendelse må utarbeides.

Innhold i dette notatet:

- Om Den norske kirkes beredskap
- 22.07.11 og tiden etter
- Den norske kirkes planer og oppgaver
- Revisjon av planverket, hva og hvorfor
- Hva når Den norske kirke er den rammede part?
- Arbeidet videre

Forslag til vedtak

Kirkerådet tar saken til orientering.

Saksorientering

Om Den norske kirkes beredskap

Dødsbudskap

Prester i Den norske kirke har tradisjonelt gått med dødsbudskap ved brå og uventet død utenfor hjemmet\institusjon. Dette har den senere tid vært regulert ved rundskriv fra Politidirektoratet (Rundskriv 2007/003 som erstatter rundskriv fra 1990). Den vanlige organiseringen av dette fra kirkens side, er at prestene i et prosti har turnus på å være i beredskap for å bistå politiet med varsling også utenfor vanlig arbeidstid.

Katastrofeberedskap

I tillegg til denne beredskapsordningen, er det et eget system for beredskap ved større katastrofer og ulykker (for mer om dette, se et senere avsnitt). Denne beredskapen er også bygget på samarbeid med politiet og har avtalen om å overbringe dødsbudskap som et av sine grunnelementer. Det ligger også to andre viktige elementer i dette, nemlig at Den norske kirke er landsdekkende og at den besitter relevant kompetanse for å delta i arbeidet.

Kirken har kompetanse på å møte mennesker i krise, ved brå og uventet død, kompetanse på å stå i situasjoner med kaos og smerte og på adekvate rituelle handlinger. Kirken har ressurser i form av mennesker med kompetanse, og i form av kirkerom, tradisjoner fra generasjoners liv og død, begravelse og sorgstøttearbeid. Kirken har også ressurser i form av å kunne framholde håp og tro midt i en tilsynelatende umulig situasjon.

Kirkerådet har ansvar for å koordinere beredskapstjenesten. En egen ressursgruppe fungerer som en støtte i dette arbeidet. Medlemmer i denne gruppen kommer fra politiet, katastrofepsykiatrien, Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn, Norges kristne råd, Sjømannskirken og prest eller diakon med erfaring fra arbeidet ved katastrofer og ulykker.

22.07.11 og tiden etter

Kirkerådet har tidligere motatt en rapport om den kirkelige innsatsen i forbindelse med 22.07 (KR 42.7/11, se vedlegg). Kirken deltok på mange plan, fra samtaler med myndighetene, offentlig fremtreden i riksdekkende medier og NRK-viste gudstjenester, via arbeid på pårørende- og evakuertesentre til lokalkirkelige handlinger og individuell oppfølging av rammede enkeltpersoner. Retningslinjene for sentralkirkelig handling ble fulgt, og det ble respondert ut fra den situasjonen som oppstod, både sentralt, regionalt og lokalt. Preses deltok i programmer i NRK TV. Oslo Domkirke, andre domkirker og kirker ble oppsøkt for lystenning og gudstjenester, prester og diakoner fulgte opp rammede i sine menigheter, begravelser ble utført under stor offentlig oppmerksomhet og hvor mange hensyn skulle ivaretas. Det var en bred kontakt mellom Den norske kirke og andre kirker i inn- og utland og med andre tros- og livssynssamfunn.

Oppfølgingen av kirkelig personale, som var utsatt for store belastninger denne tiden, har vist seg å variere noe. Mange steder har oppfølgingen vært god, men det har også vært registrert mangler.

Institutt for sjelesorg har vært i tett samarbeid med Kirkerådet i 2011 og 2012. Det har i hovedsak dreid seg om fagutvikling innen sjelesorg, blant annet på tema som «møte med ondskapen» og «nyere traumeteorier», men også et arbeid med å følge opp ansatte.

Det har vært drevet mye forskning etter 22.07, Helsedirektoratet koordinerer helseforskningen. I tillegg har blant annet KIFO drevet forskning på tema knyttet til Den offentlige sorgen, blant annet om Kirkens rituelle kompetanse og Kirken som kulturarena ved sorg. Kari Veiteberg arbeider med et prosjekt omkring begravelser. Det har vært vanskeligere å få dokumentasjon og forskning på de mer spesifikt diakonale sidene ved kirkens oppfølging. Vi har bl.a. i liten grad kunnskap om prester og diakoners konkrete støtteoppgaver og samtaleoppfølging for mennesker som på ulikt vis ble rammet.

Den norske kirkes planverk og oppgaver

Innen beredskap har Den norske kirke dette planverket:

«**Retningslinjer for sentralkirkelig handling ved større ulykker og katastrofer**» (vedlegg). Disse retningslinjene vil gjennomgå en lett revisjon i løpet av året.

«**Mal for bispedømmets plan ved katastrofer og ulykker**» er skrevet i Kirkerådet og sendt til bispedømmene. Hvert bispedømme lager så sin egen plan med utgangspunkt i denne malen. Denne planen vil berøre LRS-arbeidet og arbeidet ved pårørende- og evakuerte sentre med mer. Denne planen har blitt revidert etter 22.07.11 (vedlegg). Som vedlegg til malen for bispedømmets plan, finnes «**mal for menighetens plan**». Mange menigheter, om ikke alle, har utarbeidet egne planer, ofte i samarbeid med aktuelle lokale instanser.

I politiets retningslinjer for beredskap, **Politiets beredskapssystem del 1 (PBS 1)**, er en rekke premisser for arbeidet satt:

Redningstjenesten er den offentlig organiserte virksomheten som utøves ved øyeblikkelig innsats for å redde mennesker fra død eller skade som følge av akutte ulykkes- eller faresituasjoner, og som krever koordinering. Den er organisert som et samvirke mellom en rekke offentlige etater og private frivillige organisasjoner som er egnet til innsats for å redde liv. Det er HRS og LRS som har ansvaret for all ledelse og koordinering av redningsaksjoner innen sine ansvarsområder (PBS I, 6.3 og 6.3.1).

Redningstjenesten er organisert i to HRS (én for Sør-Norge og én for Nord-Norge) og 28 underordnede LRS (21 i Sør-Norge og 7 i Nord-Norge). Hvert politidistrikt (inklusive Sysselmannen på Svalbard) fungerer ved behov som en lokal redningssentral, og lensmannskontorene er en del av politidistriktenes interne organisering. LRS har sitt sete der hvor politimesteren har hovedkontor. Nødetatene politi, brann og helse samt bl.a. representanter for Forsvar og Telenor i tillegg til Sivilforsvar og frivillige, utgjør ledelsen i LRS, med politimesteren som leder. *Til hver LRS er det oppnevnt en prest/diakon med stedfortreder som rådgiver(e)* (PBS I, 8.7).

Samme samvirkeprinsipp er lagt til grunn for sammensetningen av ledelsen ved HRS-ene. *Til hver HRS er oppnevnt en prest/diakon som rådgiver.*

Om kirkens arbeid, sier PBS 1 følgende:

«Kirkens oppgaver vil først og fremst være å gi medmenneskelig støtte. Ellers vil oppgaven for kirken særlig være å:

- Avgi prest som rådgiver til politimesterens stab, LRS og HRS (i praksis Redningsledelsen. red.adm.)
- Varsle pårørende etter anmodning fra politiet
- Gi støtte og sjelesorg
- Forberede og lede sørgegudstjeneste og andre markeringer
- Bistå ved syning og/eller overlevering av bårer
- Bistå pårørende ved besøk på ulykkesstedet
- Mobilisere det lokale kirkelige nettverket
- Gi særskilt oppmerksomhet til pårørende som ikke får sine døde tilbake»

I tillegg til de oppgavene Den norske kirke gjør som samvirkepartner i redningstjenesten, vil kirken bidra med å legge til rette for ulike typer støttearbeid og rituelle handlinger. Det kan dreie seg om samtaletilbud og følge/støtte-funksjoner for personer og familier som er rammet, og det kan være åpne kirker med mulighet for lystenning og stille ettertanke eller klage, minnemarkeringer i kirke eller skole og andre offentlige arenaer. Ved de fleste dødsfall her i landet, er det fortsatt kirken som står for begravelsen, og en del steder blir det også gitt tilbud om sorgstøttearbeid. Dette vil også gjelde ved katastrofer og større ulykker.

Revisjon av planverket. Hva og hvorfor.

«**Retningslinjer for sentralkirkelig handling ved større ulykker og katastrofer**» ble fulgt opp av Kirkerådets direktør 22.07.11 og viste seg å fungere greit. Den vil som nevnt, gjennomgå en enklere revisjon i løpet av året.

Det største arbeidet med revisjon, har vært i forhold til **malen for bispedømmenes planer**. Det har skjedd en rekke endringer, både i kirken og i samfunnet etter at forrige mal ble laget, og det er det tatt hensyn til ved revisjonen

Endringer som gjorde en revisjon nødvendig:

Innad i kirken har vi fått **prostereformen** som tydeliggjør prosten som en mellomleder. Videre har **de to arbeidsgiverlinjene** i kirken blitt tydeligere, og i særlig grad fellesrådenes ansvar som arbeidsgiver. Fra politiets side, ser vi at det er mer **sjelden at full LRS-stab innkalles**. Det skjedde for eksempel ikke 22.07.11. Det har også vært hendelser som har berørt store deler av landet, selv om det ikke har vært redningsaksjon, jfr tsunamien og terroren i Oslo og på Utøya. De **kommunale kriseteamene** (noen steder i form av psykososiale kriseteam) får stadig større plass i arbeidet ved større og mindre ulykker og katastrofer. Selv om det er politiet som oppretter sentrene, vil driften ofte være en sentral oppgave for det kommunale psykososiale kriseteamet. Etter 22.07 har

Helsedirektoratet bedt om at alle kommuner oppretter slike team. I en veileder utgitt av Helsedirektoratet i august 2011, anbefales det at prest eller diakon er medlem i det psykososiale kriseteamet.

Siden gjeldende planverk ble til, har det utviklet seg en utstrakt **bruk av lystening og åpne kirker**. Det er mange eksempler på at lokale kirke åpnes ved f eks ulykke hvor ungdom er involvert og at folk søker dit. Dette ble synlig i stor skala etter 22.07.11. Som et eksempel kan det nevnes at det i Stavanger domkirke ble brukt 22.000 te-lys den første måneden etter terrorangrepet.

Det norske samfunnet har de senere år utviklet seg samfunn med **stor grad av tros- og livssynspluralisme**. Det medfører et behov for at Den norske kirke som majoritetskirke tar hensyn til andre tros- og livssynsamfunn.

Revisjon av planverket har tatt hensyn til disse endringene. I tillegg har alle rapporter, skriftlige og muntlige, blitt tatt med i vurderingene.

Konkrete endringer i planverket:

Ordningen med **LRS-prest/diakon opprettholdes**, selv om det har vært reist spørsmål ved å ha en ordning som tas i bruk veldig sjeldent. Grunnen til at man opprettholder den, er først og fremst at Den norske kirke er en samvirkeaktør ved redningstjenesten. Videre er det viktig å ha denne kontakten inn i det aktive redningsarbeidet, og det er av stor nytte at kirkens representanter deltar i øvelser og kursing i regi av politiet. Den kompetansen LRS-prest/diakon har, søkes brukt aktivt også i sammenhenger hvor hendelsen ikke har utløst innkalling av stab i redningsledelsen, særlig ved at LRS-prest/diakon kan bistå prost.

Prosten tydeliggjøres som leder for arbeidet når ikke LRS-prest/diakon er innkalt, og henvendelse kommer for eksempel fra det kommunale psykososiale kriseteamet. Prosten har fått eget tiltakskort¹ på linje med LRS-prest/diakon og kirkelig leder på senter for pårørende eller evakuerte.

Det blir framhevet og understreket at det må gjøres **lokale avtaler mellom prost og kirkeverge** om bruk av kirkelig personell og kirkehus i en krisesituasjon. Det må foreligge en plan over hvem som har fullmakt til å kalle inn hvem, slik at ikke verdifull tid går tapt med å lete opp aktuelle arbeidsgivere i en krisesituasjon. Kontakten med de kommunale **psykososiale kriseteamene** tydeliggjøres på en ny måte.

Åpen kirke er tatt inn i planen, også med tanke på erfaringsmessig bemanningsbehov, både for brannsikring, praktisk tilrettelegging og mulighet for samtale.

Det legges større vekt på en generell oppmerksomhet mot **andre tros- og livssynssamfunn**. Særlig LRS-prest/diakon og også prost oppfordres til å ha en oversikt over de største samfunnene i distriktet og å knytte kontakter og bygge nettverk som kan nyttes i aktuelle tilfeller. Kunnskap om aktuelle dødsriter for de største tros- og

¹ Tiltakskort for ulike medarbeidere er vedlagt

livssynssamfunnene er viktig, og kirkelig personell skal være behjelpelig med å tilkalle personer fra disse ved behov.

Møte med **media** har vist seg å være krevende. Det legges ut på nettet en artikkel samt en kortversjon i kulepunktform til hjelp i konkrete situasjoner. For bispedømme-kontorene er det en utfordring å ha kompetanse og ressurser på dette feltet.

Siden malen blir på 17 sider med vedlegg i tillegg, er det laget en **kortform** over to sider med kulepunkter som sier hvem som har ansvar for hva i beredskapsarbeidet og ved en akutt krisesituasjon.

Mal for menighetens plan vil etter hvert få en viss revisjon. Det vil skje i kontakt med KA. Disse planene vil i stor grad være avhengige av lokale forhold innad i kirken og i lokalsamfunnet.

Hva når Den norske kirke er den rammede part?

Beredskapsarbeidet for Den norske kirke har vært organisert og ivaretatt i mer enn 20 år. Fokuset har i stor grad vært på hvordan kirken kan bidra som hjelper. Det har i mindre grad vært fokusert på hvilken beredskap man har dersom man selv er den rammede part, eller en av mange rammede.

En del forhold har det likevel vært fokusert på. I menighetens lokale plan forventes det at man tar høyde for at ting kan skje, for eksempel på en menighetstur. Umiddelbart etter 22.07.11 ble det utarbeidet og lagt ut på nettet en kortfattet og operativ plan for beredskap ved leirvirksomhet. Høsten 2012 er det også utarbeidet en risiko- og sårbarhetsanalyse for kirken etter oppfordring fra FAD. En uformell og foreløpig risiko- og sårbarhetsanalyse for den sentralkirkelige virksomheten er også foretatt.

Arbeidet videre.

Planarbeidet

Den ferdigstilte malen for bispedømmenes planer sendes bispedømmekontorene slik at de kan revidere sine planer ut fra den. Bispedømmekontorene følger opp videre ut til LRS-prester/diakoner og proster. Kirkevergene må holdes orientert.

Kurs og øvelser

Ressursgruppen for kirkens tjenester ved katastrofer og ulykker vil ta initiativ til at det lages kurspakker for prost og kirkeverge. I tillegg vil det lages kurspakker med innlagte øvelsesmomenter for menighetene. Dette må skje i kontakt med departementet og KA.

Videre vil det følges opp med at Kirkerådet ved Ressursgruppen arrangerer kurs ca hvert 3. år. Disse kursene har tidligere vært for LRS-prester og diakoner og bispedømmekontorenes ansvarlige. Denne målgruppen vil bli utvidet.

Risiko- og sårbarhetsanalyser og konsekvenser av disse

Det må arbeides videre med konkrete beredskapsplaner med tanke på at den sentralkirkelige virksomhet og/eller store deler av den kirkelige organisasjonen blir rammet. Ved en konkret hendelse vil politi- og redningsarbeid involveres som ved enhver annen situasjon. En utfordring som må tas hensyn til, er at i en slik situasjon vil mange i vår organisasjon også bli pårørende med de konsekvenser det kan gi for kirkens tjenester. Et annet moment er at kirken vil stå som arbeidsgiver for de som er direkte berørt, med krav om tilrettelegging og oppfølging på mange plan.